

XÂY DỰNG MÔ HÌNH TƯ VẤN HỌC ĐƯỜNG - MỘT TỔ CHỨC HỖ TRỢ HỌC SINH, SINH VIÊN HỌC TẬP, LẬP NGHIỆP

Ngô Thị Thu Dung - *Trường Đại học Giáo dục, Đại học Quốc gia Hà Nội.*

Nguyễn Thị Hồng Nga - *Trung tâm Nghiên cứu, Phát triển Giáo dục cộng đồng.*

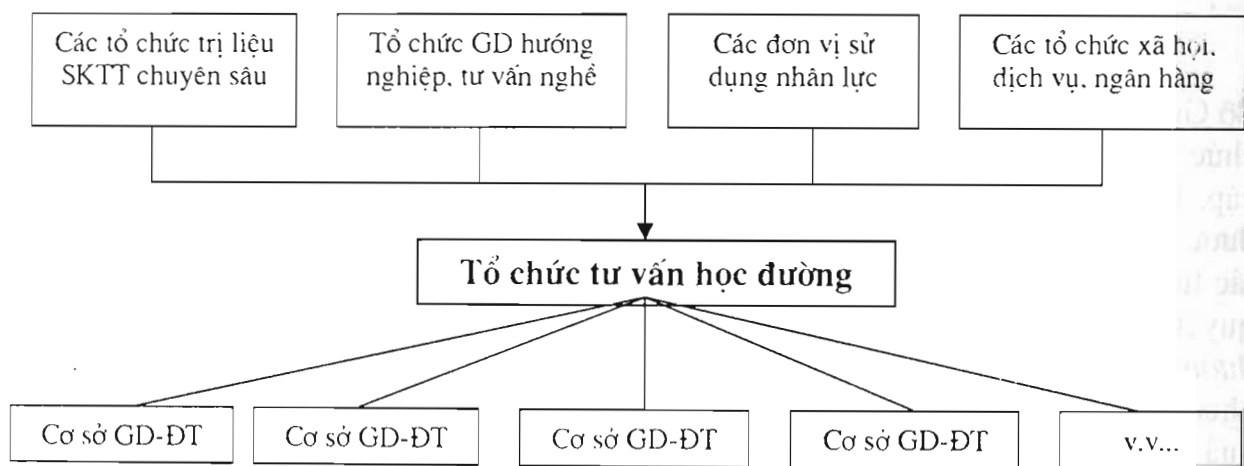
Công tác tư vấn học đường cho học sinh (HS), sinh viên (SV) đã được Bộ Giáo dục và Đào tạo chỉ thị thực hiện từ năm 2005⁽¹⁾. Tuy nhiên, mô hình tổ chức như thế nào, nội dung và phương thức hoạt động ra sao thì chưa được đề cập. Hơn nữa, do nhiều nguyên nhân khách quan nên công tác này cũng chưa được triển khai một cách khoa học và chuyên nghiệp. Để có thể tiến hành công tác tư vấn học đường phù hợp với những điều kiện hiện có, hỗ trợ HS, SV giải quyết các vấn đề của mình, chúng tôi thử nghiệm xây dựng mô hình tư vấn học đường trợ giúp cho các hoạt động tư vấn của nhà trường với nội dung và phương thức thực hiện linh hoạt. Có thể nói bước đầu đã đạt được một số kết quả khả quan.

1. Về mô hình tổ chức và hoạt động

Xuất phát từ tình hình thực tế là các trường phổ thông hiện nay không có biên chế nhân sự, không có cán bộ được đào tạo nghiệp vụ tư vấn học đường nên việc triển khai công tác tư vấn học đường trong nhà trường phổ thông rất khó khăn và không khả thi. Chỉ có một số rất ít các trường phổ thông dân lập, tư thục, xuất phát từ điều kiện tự chủ tài chính, từ nhu cầu nâng cao chất lượng giáo dục, từ mong muốn cung cấp cho HS những sản phẩm dịch vụ tốt nhất, đã thành lập được bộ phận tư vấn học đường, hỗ trợ HS trong quá trình giáo dục và phát triển. Một số trường đã có ý tưởng huy động Hội cha mẹ HS, huy động quỹ để triển khai công tác này thì họ cũng vấp phải một khó khăn rất lớn không dễ vượt qua, đó là hiện nay chưa có một cơ sở đào tạo nào đào tạo cán bộ tư vấn học đường. Công tác tư vấn học đường cần có cán bộ có chuyên môn, nghiệp vụ cao, am hiểu nhiều lĩnh vực, có kiến thức văn hóa rộng mới có thể trợ giúp các em. Tình trạng thiếu cán bộ chuyên nghiệp khiến cho công tác này không thể triển khai được trong các cơ sở giáo dục phổ thông. Đối với các cơ sở đào tạo chuyên nghiệp, mặc dù đã có bộ phận tư vấn, hoặc có cán bộ chuyên

trách song hầu như các tổ chức này mới chỉ tồn tại trên danh nghĩa, mang tính hình thức mà chưa triển khai công tác tư vấn học đường. Có nhiều nguyên nhân, song có thể kể đến hai nguyên nhân cơ bản: Thứ nhất là, chưa có cán bộ được đào tạo chuyên nghiệp; Thứ hai là chưa có một công văn nào của Bộ hướng dẫn nội dung và phương thức hoạt động tư vấn học đường trong các cơ sở đào tạo.

Công tác tư vấn học đường cần phải được xúc tiến trong nhà trường, song không thể chờ đến khi nhà trường có đủ các điều kiện mới đi vào hoạt động. Trong quá trình nghiên cứu, chúng tôi đã đề xuất thử nghiệm một mô hình tổ chức tư vấn học đường, một tổ chức đứng ngoài nhà trường, hoạt động theo cơ chế tự chủ, hỗ trợ nhà trường thực hiện công tác tư vấn học đường theo cơ chế phối hợp, linh hoạt và mềm dẻo. Thời gian triển khai bước đầu đã cho một số kết quả tương đối khả quan.

Các trường học, cơ sở giáo dục - đào tạo ở cơ sở

Tổ chức tư vấn học đường trên bao gồm các nhà tư vấn giáo dục, tham vấn tâm lý, các nhà hoạt động xã hội hỗ trợ giáo dục cộng đồng,... với mục tiêu chính là góp phần phát triển giáo dục cộng đồng một cách bền vững, huy động đa dạng các tổ chức, các nguồn lực tham gia tư vấn, hỗ trợ, tác động, trợ giúp nhiều mặt đến người học, tạo ra sự phát triển đa dạng của người học. Tổ chức này hoạt động theo phương thức tự nguyện, dịch vụ, có thể hỗ trợ công tác tư vấn học đường cho các cơ sở giáo dục đào tạo theo nhiều hướng, nhiều mặt. Cụ thể là:

a/ Tập huấn chuyên môn nghiệp vụ tư vấn học đường (theo chương trình, theo chủ đề) cho các nhà sư phạm, trước hết là giáo viên chủ nhiệm, cán bộ Đoàn Đội, cán bộ y tế học đường, cán bộ tư vấn học đường, cán bộ công tác xã hội trường học... trong nhà trường. Với kiến thức chuyên môn được tập huấn, lại gần gũi HS, SV hàng ngày, họ sẽ là những nhà tham vấn tâm lý, hỗ trợ các

em một cách tốt nhất. Hơn nữa, hiện nay, khi chức năng của nhà giáo đã có sự biến đổi, chức năng tư vấn cũng là một trong các chức năng mới của giáo viên, nên việc tập huấn, hình thành năng lực tham vấn giúp nhà giáo thực hiện tốt các chức năng của mình trong nhà trường trở nên thuận lợi hơn.

b/ Xây dựng bộ phận tư vấn học đường tại mỗi cơ sở giáo dục. Cơ sở này sẽ hỗ trợ một phần kinh phí hoạt động cho bộ phận đó.

c/ Thiết lập liên hệ thường xuyên, hỗ trợ bộ phận tư vấn học đường của các trường về hoạt động chuyên môn, tư vấn xây dựng chương trình hoạt động, giải quyết các vụ việc chuyên môn; Giới thiệu đến các cơ sở trị liệu chuyên sâu.

d/ Xây dựng mối quan hệ phối hợp công tác với các cơ sở trị liệu sức khỏe tâm thần, cơ sở hướng nghiệp, các tổ chức sản xuất kinh doanh, dịch vụ và các tổ chức dịch vụ, phục vụ cho HS, SV trong học tập và lập nghiệp.

e/ Tham khảo tài liệu và kinh nghiệm tư vấn học đường tại các nước khác, từng bước xây dựng và hoàn thiện những quy định mang tính pháp lý cho các cơ sở tư vấn tại các cơ sở đào tạo (trình độ năng lực của nhà tư vấn, quyền và nghĩa vụ... của họ và của người được tư vấn...).

Mô hình tư vấn học đường như trên vừa có bộ phận chuyên sâu, vừa có bộ phận hoạt động tại cơ sở, tạo ra mạng lưới hoạt động vừa rộng vừa chuyên, đáp ứng được yêu cầu nhiều mặt của HS, SV.

2. Về nội dung tư vấn học đường

Trên cơ sở phân tích thực trạng công tác tư vấn học đường trong nhà trường, nhu cầu tham vấn của HS, SV, chúng tôi đề xuất một số nội dung hoạt động của Ban tư vấn học đường cơ sở, phù hợp với điều kiện của nhà trường.

a) **Tham vấn tâm lý**, giúp HS, SV hiểu bản thân, tăng cường nội lực bản thân. Tham vấn giúp các em giải quyết tốt các mối quan hệ bạn bè, gia đình, thầy cô giáo,...

b) Tư vấn về **sức khỏe tâm thần học đường**.

c) Tư vấn về **sức khỏe thể chất**: sinh lý học đường, sức khỏe sinh sản tuổi vị thành niên và thành niên,...

d) **Tham vấn học tập**, giúp HS tự tìm tòi cách học tập phù hợp, có hiệu quả; học có ý chí, động cơ, có cảm xúc.

e) **Tư vấn xã hội**: Tham vấn giúp HS giải quyết các mối quan hệ xã hội, mối quan hệ ngoài nhà trường; Tìm hiểu các tổ chức xã hội trợ giúp các em. Tổ chức cho HS tham gia các hoạt động xã hội, làm quen với các tổ chức xã hội; Rèn luyện một số kỹ năng, năng lực thích ứng xã hội.

f) **Hướng nghiệp, tư vấn nghề:** Lựa chọn nội dung, hình thức hoạt động phù hợp với giai đoạn học tập ở trường phổ thông hay ở trường chuyên nghiệp.

- Tư vấn hướng nghiệp: Tìm hiểu, lựa chọn ngành nghề, các cơ sở đào tạo, tham quan hoặc thâm nhập các tổ chức, doanh nghiệp liên quan đến nghề nghiệp mà em chọn.

- Thích ứng nghề: Tìm hiểu nghề, rèn luyện trong môi trường hoạt động nghề nghiệp (qua tham gia các đợt thực hành, thực tập, lao động thử việc) thông qua các hợp đồng liên kết đào tạo với cơ sở sử dụng nhân lực.

g) **Tham gia vào việc đánh giá quá trình rèn luyện của HS** cùng với nhà trường; Tư vấn cho các lực lượng giáo dục (nhà trường, phụ huynh, các tổ chức giáo dục xã hội khác,...) về vấn đề giáo dục trẻ em.

Mô hình tư vấn học đường đang thử nghiệm hoạt động giống như một tổ chức trung gian có các chức năng: Tham gia, Tư vấn, Liên kết - điều phối, Đào tạo bồi dưỡng. Để hỗ trợ cho một HS, SV phát triển lành mạnh, đúng hướng, cần sự tham gia của nhiều lực lượng giáo dục, lực lượng xã hội khác nhau. Tuy nhiên, mỗi đơn vị, tổ chức lại có chức năng riêng. Ví dụ như trường phổ thông có nhiệm vụ chuẩn bị cho các em có những tố chất trở thành một người công dân tốt. Trường chuyên nghiệp có chức năng chuẩn bị cho các em trở thành người lao động tinh thông nghề nghiệp. Các trung tâm giáo dục kỹ thuật tổng hợp chuẩn bị kiến thức, kỹ năng lao động cơ bản của một nhóm nghề. Các tổ chức sức khỏe tâm thần, bệnh viện chỉ can thiệp khi HS, SV đã bị bệnh. Các doanh nghiệp, đơn vị sử dụng nhân lực chỉ tuyển khi các em đã hoàn thành quá trình đào tạo nghề. Tuy nhiên, giữa các đơn vị này không có sự phối hợp đồng bộ, thiếu thống nhất, nên một số hậu quả đáng tiếc xảy ra đã có thể ngăn chặn, phòng ngừa. Ví dụ như hiện tượng đột quy, toan tự sát ở lứa tuổi HS, SV. Hiện tượng HS, SV sau khi đi làm, bị chê là không biết làm việc, phải bỏ tức lại là chuyện rất phổ biến. SV sau tốt nghiệp phải chấp nhận làm bất kỳ việc gì, chấp nhận thử việc để có kinh nghiệm. Sau khi có kinh nghiệm lại chuyển công tác để được làm đúng ngành nghề đào tạo. Sau đó lại chuyển nơi làm việc để có mức lương hợp lý hơn, để có cơ hội thăng tiến hơn. Chính vì vậy, trong tình hình suy thoái kinh tế hiện nay, vấn đề tuyển chọn và sử dụng nhân lực cũng gây ra sự lãng phí lớn mà đơn vị giáo dục đào tạo cũng phải có trách nhiệm.

Để hạn chế phần nào các hậu quả trên, căn cứ vào tình hình thực tế các cơ sở, căn cứ nhu cầu thực tế của HS, SV, chúng tôi đã thiết lập các mối quan hệ liên kết với nhiều đơn vị, theo những phương thức hoạt động khác nhau. Trong thời gian thử nghiệm một năm, cách làm trên bước đầu đã đem lại một số kết quả.

Với các trường học, có thể chia thành hai nhóm:

* *Với các trường chuyên nghiệp*: Nét đặc trưng của nhóm này là mỗi trường đã thành lập bộ phận tư vấn học đường, có nhân sự chuyên trách; Sinh viên trong trường là những thanh niên đã trưởng thành, đang trong quá trình đào tạo nghề nghiệp. Chúng tôi thiết lập quan hệ với các trường này theo phương thức:

- *Trợ giúp chuyên môn, nghiệp vụ* trong việc đào tạo cán bộ tại cơ sở; Tư vấn giải quyết một số trường hợp cụ thể;

- *Liên kết dọc với các tổ chức trị liệu chuyên sâu* như với các cơ sở trị liệu sức khỏe tâm thần học đường; Cơ sở sử dụng nhân lực, các doanh nghiệp theo hai chiều nhằm mục đích đào tạo gắn với sử dụng, sử dụng trên cơ sở đào tạo nâng cao, đào tạo thường xuyên...

- *Kết nối với các tổ chức xã hội, dịch vụ trợ giúp SV trong việc đào tạo nghề và lập nghiệp*, cụ thể như qua các tổ chức tín dụng, ngân hàng, các tổ chức tài trợ cho SV học tập và lập nghiệp.

* *Với các trường phổ thông*: Nét đặc trưng của nhóm này là các trường chưa có bộ phận tư vấn học đường, cũng chưa có nhân sự. HS trong trường là những trẻ em đang lớn lên, ở độ tuổi vị thành niên. Kinh phí hoạt động hầu như không có. Để công tác tư vấn học đường có thể hoạt động được, chỉ dựa vào nhận thức của các cán bộ quản lý, giáo viên của nhà trường, dựa vào nhận thức và sự đóng góp của các bậc phụ huynh, các tổ chức tài trợ. Chúng tôi thiết lập mối quan hệ với nhóm trường phổ thông theo phương thức:

- *Lập đường dây nóng* để tư vấn từ xa, gián tiếp.

- *Liên kết giữa các trường phổ thông với Trung tâm tư vấn* qua đường dây nóng; thiết lập mạng lưới hoạt động chuyên môn giữa Trung tâm với các cơ sở trị liệu sức khỏe tâm thần chuyên sâu, các trung tâm giáo dục hướng nghiệp, các tổ chức dịch vụ tín dụng, ngân hàng, qua đó Trung tâm có thể thực hiện các dịch vụ hỗ trợ, đáp ứng các yêu cầu cụ thể của HS, giáo viên, cha mẹ HS ở các trường phổ thông, xử lý, giải quyết các ca cụ thể.

- *Tổ chức câu lạc bộ, các lớp rèn luyện các kỹ năng xã hội* cho HS.

- *Tổ chức diễn đàn trao đổi nghiệp vụ tư vấn* giữa các nhà tư vấn học đường, các giáo viên chủ nhiệm, cán bộ Đoàn Đội với các chuyên gia tâm lý học đường (qua các buổi sinh hoạt trực tiếp theo chủ đề và qua diễn đàn trực tuyến).

Ngoài các trường học, để thực hiện được các nhiệm vụ, chức năng đã đề ra, chúng tôi đã thiết lập quan hệ rộng với nhiều tổ chức ngân hàng, doanh nghiệp, các tổ chức xã hội và các tổ chức tư vấn, trị liệu khác. Cụ thể là:

Với các cơ sở trị liệu sức khoẻ tâm thần, các cơ sở y tế: Với chức năng chuyên khoa, những tổ chức này có thể trợ giúp nhà trường giải quyết các yêu cầu chuyên môn sâu, trị liệu, thậm chí giúp nhà trường trong dự phòng các bệnh y tế học đường, tâm bệnh,... cho HS, SV. Chính vì vậy, cần thiết lập mối quan hệ với các cơ sở này để có thể chuyển tiếp các ca chuyên sâu đến các cơ sở này để trị liệu.

Với các trung tâm giáo dục kỹ thuật tổng hợp, hướng nghiệp, dạy nghề: Cũng tương tự như các tổ chức trên, các trung tâm này có thể phối hợp trong việc giáo dục hướng nghiệp, tư vấn nghề, thực hiện các liệu pháp chuyên sâu cho HS.

Với các doanh nghiệp, tập đoàn kinh tế, các đơn vị cần sử dụng nguồn nhân lực: Có thể phối hợp, cùng tham gia nhằm gắn đào tạo với sử dụng, việc đào tạo nghề trở nên thiết thực và cập nhật hơn. Ngoài ra, các tổ chức này còn được sử dụng như một môi trường thực hành, thực tập, tạo ra việc làm thêm cho sinh viên cũng như môi trường học việc.

Với các tổ chức tài chính, tín dụng: Có thể hỗ trợ, cho vay để HS, SV học tập và lập nghiệp, thử nghiệm triển khai các ý tưởng kinh doanh, nghiên cứu khoa học ứng dụng và triển khai,...

Ngoài ra, cũng cần thiết lập mối quan hệ với tổ chức chính quyền, đoàn thể ở cơ sở. Đây chính là lực lượng giúp chúng tôi phối hợp với các tác động giáo dục của các lực lượng khác có hiệu quả. Hơn nữa, trong cộng đồng địa phương, một lượng lớn thanh niên, người lao động thất nghiệp, mất việc, có nhu cầu chuyển đổi nghề. Nếu không giải quyết tốt bài toán an sinh, việc làm, nâng cao nhận thức cho các bậc phụ huynh, sẽ ảnh hưởng đến kết quả giáo dục thanh thiếu niên.

Các tổ chức xã hội, an sinh, luật, các tổ chức từ thiện cũng cần được liên kết. Các tổ chức này có thể trợ giúp cho HS, SV. Ví dụ Đường dây tư vấn hỗ trợ trẻ em 18001567 của Cục Bảo vệ trẻ em; Làng nuôi dạy trẻ em mồ côi, trẻ nhiễm chất độc da cam, HIV,... Các tổ chức này là môi trường lý tưởng để rèn luyện đạo đức, năng lực thích ứng xã hội thông qua các hoạt động xã hội mà HS, SV tham gia. Đó là những liệu pháp giáo dục trẻ em hiệu quả.

3. Về phương thức hoạt động

Trung tâm hoạt động theo phương châm: Tự nguyện, linh hoạt, mềm dẻo.

Về nhân sự, Trung tâm bao gồm cả cán bộ có chuyên môn và sinh viên làm tất cả thời gian và nửa thời gian, cả tình nguyện viên trong nước và ngoài nước...

Về phương thức thực hiện: Linh hoạt. Mỗi cơ sở, tùy mức độ mà chúng tôi tư vấn, hỗ trợ hoặc triển khai những hoạt động khác nhau tùy điều kiện hiện có.

Về tài chính: Có thể nói tài chính, kinh phí cho các hoạt động là vấn đề khó nhất. Để có thể hoạt động được lâu dài, chúng tôi tiến hành song song cả hoạt động tự nguyện và hoạt động dịch vụ, nguồn tài trợ. Các hoạt động dịch vụ sẽ được tăng dần để có nguồn tài chính chi cho mọi hoạt động.

4. Một số kết quả thu được bước đầu và những khó khăn

Mô hình tư vấn học đường, hỗ trợ HS, SV bước đầu đã triển khai được một số hoạt động và đã đạt được một số kết quả:

- Đã có một số đơn vị, doanh nghiệp, cơ sở đào tạo tham gia quá trình đào tạo và chịu trách nhiệm đầu ra của sinh viên, học viên tốt nghiệp. Một số cơ sở có nhu cầu lớn về nhân lực hoặc những loại hình nhân lực mới đã đặt hàng đào tạo theo địa chỉ và tham gia, hỗ trợ quá trình đào tạo, ví dụ như tài trợ cho sinh viên, tham gia giảng dạy, tạo điều kiện thuận lợi cho sinh viên tham gia thực hành tại doanh nghiệp,...

- Tổ chức các hoạt động tư vấn về học tập, tìm hiểu ngành nghề, tư vấn tuyển sinh, tìm hiểu cơ sở đào tạo, tư vấn hướng nghiệp (qua cả hai hình thức: trực tiếp và gián tiếp, cá nhân và nhóm, tập thể).

- Thiết lập được mối quan hệ phối hợp lâu dài giữa cơ sở giáo dục, cơ sở đào tạo và Trung tâm, trước mắt là giới thiệu đầu ra cho sinh viên tốt nghiệp.

- Tư vấn cho một số cán bộ quản lý, giáo viên trong trường về phương thức xử lý với những ca đặc biệt: Ví dụ như bị trầm cảm kéo dài do hoàn cảnh gia đình, dẫn đến không học tập được; Cách xử lý những trường hợp ngất xỉu do lây lan cảm xúc, bạo lực học đường....

- Tư vấn cho các bậc phụ huynh về việc chọn hình thức, con đường học tập cho phù hợp với một số em, tư vấn tuyển sinh, lựa chọn ngành nghề, tư vấn về cách hướng dẫn trẻ thích ứng dần với hoạt động học tập, hoặc tư vấn để phụ huynh giảm bớt cường độ học thêm cho phù hợp với các em, giảm bớt áp lực học tập,...

- Tư vấn lựa chọn một số hình thức dịch vụ trợ giúp cho học nghề, chuyển đổi nghề và giới thiệu việc làm phù hợp.

- Tư vấn, giới thiệu cho các xã phường có nông dân mất đất, tổ chức cho họ học tập, chuyển đổi một số nghề, chuyển giao công nghệ sản xuất nhằm nâng cao thu nhập.

Những hoạt động trên được cơ sở hưởng ứng và ủng hộ nhiệt tình. Tuy nhiên, khó khăn, trở ngại cho mô hình này cũng vô cùng lớn, thể hiện ở chỗ cơ

sở vật chất và nguồn tài chính để hoạt động rất khó khăn. Nguồn thu hiện tại thì ít nên chưa đủ chi trả, chứ chưa nói đến tái đầu tư. Nguồn tài trợ hoạt động thì không ổn định và theo vụ việc, theo thời hạn. Ngoài ra, sự hạn chế về nhận thức của chính HS, SV, đối tượng thu hưởng dịch vụ; nhận thức của các bậc phụ huynh và cơ sở giáo dục, đào tạo cũng gây ra những khó khăn trong triển khai. Một vài hoạt động sai trái của một số tổ chức giới thiệu việc làm, sản giao dịch việc làm cũng gây những ảnh hưởng tiêu cực chung. Song, khó khăn là tất yếu khi mà một tổ chức, một cách làm mới được khởi đầu.

Chú thích

1. Chỉ thị số 9971 / BGD&ĐT – HSSV của Bộ Giáo dục và Đào tạo, “*Triển khai công tác tư vấn cho học sinh, sinh viên*”, ngày 28/10/2005.